

10. SINIF COĞRAFYA

5. ÜNİTE: EKONOMİK FAALİYETLER VE ETKİLERİ

KONU-1: EKONOMİK FAALİYETLERİN ÖZELLİKLERİ

Ekonomik faaliyetlerin sektörlere göre sınıflandırılmasında ilgili ekonomik faaliyetin sahip olduğu özellikler belirleyici bir faktördür. Yapılan çalışmalar bağlamında ekonomik faaliyetleri sahip olduğu özelliklere göre beş ayrı sektörde sınıflandırmak mümkündür.

Birincil Sektördeki Ekonomik Faaliyetler: Bu sektördeki ekonomik faaliyet kolları, doğrudan veya dolaylı doğal ortamdan temin edilen temel maddelerin (bitki, balık, maden vb.) üretimini yapar.	TARIM: En eski ekonomik faaliyetlerden biri olan tarım; ekme, dikme, biçme, toplama gibi yöntemlerle tahıl, sebze ve meyve üretme faaliyetleridir. HAYVANCILIK: Büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar, kümes hayvanları, ipek böceği ile arılardan hayvansal gıdaların ve ürünlerin elde edilmesine yönelik faaliyetlerdir. BALIKÇILIK: Okyanus, deniz, göl, akarsu gibi su kaynaklarında yapılan avlanma ve üretme faaliyetleridir. ORMANCILIK: Ormanların odun, kereste, tomruk elde etme; mobilya ve kâğıt sanayisi için ham madde sağlama gibi amaçlarla korunması, planlanması ve işletilmesidir. MADENCİLİK: Yerin üstündeki ve altındaki minerallerin araştırılması, çıkarılması ve işletilmesiyle ilgili süreçleri kapsayan faaliyetlerdir.
İkincil Sektördeki Ekonomik Faaliyetler: Birincil ekonomik faaliyetlerle elde edilen ham maddenin ya da yarı işlenmiş maddelerin işlenip insanların kullanabileceği şekle dönüştürüldüğü faaliyetlerdir.	SANAYİ (ENDÜSTRİ): Ham maddelerin insan kullanımına elverişli hâle dönüştürülmesi amacıyla bulunması, işlenmesi ve üretilmesidir. İNŞAAT: Barınma, ulaşım, iletişim, sanayi, enerji, ticaret gibi faaliyetlerin altyapısını oluşturmak için ihtiyaç duyulan her türlü yapının inşa edilmesi sürecini konu alan ekonomik faaliyet koludur. ENERJİ ÜRETİMİ: Doğada hazır olarak bulunan veya doğadan elde edilen kaynakların enerjiye dönüştürülmesi sürecidir. Akarsulardan hidroelektrik enerji, sıcak su kaynaklarından jeotermal enerji; petrol, taş kömürü ve doğal gazdan termik enerji, uranyum ve toryumdan nükleer enerji elde edilmesi süreçleridir. Güneş, rüzgâr vb. alternatif kaynaklardan elektrik enerjisi elde etme faaliyetleri de bu grupta yer alır.
Üçüncül Sektördeki Ekonomik Faaliyetler: Ticaret, eğitim, sağlık, güvenlik, hukuk, büro, finans, ulaşım, iletişim, turizm gibi hizmetleri kapsar.	TİCARET: Ürünlerin ekonomik kazanç elde etmek amacıyla alınıp satılması sürecini kapsayan faaliyetlerdir. EĞİTİM, SAĞLIK, GÜVENLİK, HUKUK VE BÜRO HİZMETLERİ: İnsanların günlük hayatlarında ihtiyaç duyduğu alanlarla ilgili hizmetlerdir. FINANS: Finans; bankacılık, sigortacılık, borsa gibi alanlardaki iş ve işlemleri kapsayan süreçleri ifade eder. ULAŞIM: İnsanın, canlı ve cansız diğer varlıkların bir noktadan diğer bir noktaya belli bir amaçla yer değiştirmesini sağlayan hizmete ulaştırma adı verilir. Ulaştırma hizmeti, ulaşım faaliyetiyle gerçekleşir. İLETİŞİM: Haber ve bilginin gazete, dergi, radyo, televizyon, telefon ve genel ağ üzerinden iletilmesi süreçleridir. TURİZM: Türkiye gibi turist çekme potansiyeli yüksek doğal ve beşerî değerlere sahip ülkeler açısından gelir getiren önemli bir ekonomik faaliyet koludur.
Dördüncül Sektördeki Ekonomik Faaliyetler: Bilgi ve enformasyon işleme faaliyetlerini kapsar. Daha çok üretici odaklı hizmetler sunan bu faaliyet alanı genelde bilgi ve veri işlemedir.	Yönetim danışmanlığı, pazarlama, iletişim hizmetleri, teknik mühendislik hizmetleri, piyasa araştırmaları, donanım ve yazılım hizmetleri, çevrim içi hizmetler, reklam yayıncılığı, grafik tasarım hizmetleri, kütüphanecilik, bilişim ve ağ uzmanlığı, coğrafi bilgi sistemleri (CBS), AR-GE danışmanlık hizmetleri bu ekonomik sektördeki başlıca faaliyet alanlarındandır.
Beşincil Sektördeki Ekonomik Faaliyetler: Temel olarak yüksek seviyede karar verme mekanizmalarını kapsar.	Yöneticiler, hükümet yetkilileri, bilim insanları ve araştırmacılar tarafından alınan önemli kararlar ile yapılan çalışmalar yer alır. Beşincil sektördeki ekonomik faaliyetlerde çalışanlar, genellikle eğitim seviyesi yüksek olan kişilerdir. Örneğin bir ülkenin ekonomi politikalarını belirleyen yöneticiler, bilimsel araştırmalara yön veren akademisyenler, küresel şirketlerin CEO'ları ve uluslararası kuruluşların liderleri bu kategoride yer alır.

KONU-2: EKONOMİK SEKTÖRLER VE GELİŞMİŞLİK

Çalışan nüfusun ekonomik sektörlere dağılışı ile ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arasında güçlü bir ilişki söz konusudur.

- Ekonomik açıdan gelişmişlik seviyesi yüksek olan ülkelerde birincil ekonomik sektördeki faaliyet kollarında çalışanların yüzdesi düşük; ikincil ve üçüncül ekonomik sektörlerdeki faaliyet kollarında çalışanların yüzdesi yüksektir. Kişi başına düşen millî gelirin yüksek olduğu bu ülkeler genelde ham madde alır, işlenmiş maddeler satar. Ekonomik açıdan gelişmiş olan bu ülkelerde kişi başına düşen enerji ve gıda tüketimi fazladır. Bu tür ülkelerde genellikle nüfus artış hızı düşük, beklenen yaşam süresi uzun, kentli nüfus yüzdesi ve okuryazar yüzdesi yüksektir.
- Ekonomik açıdan az gelişmiş olan ülkelerde birincil ekonomik sektördeki faaliyet kollarında çalışanların yüzdesi yüksek; ikincil ve üçüncül ekonomik sektördeki faaliyet kollarında çalışanların yüzdesi düşüktür. Kişi başına düşen millî gelirin düşük olduğu bu ülkeler genelde ham madde satar, işlenmiş maddeler alır. Ekonomik açıdan az gelişmiş olan bu ülkelerde kişi başına düşen enerji ve gıda tüketimi azdır. Bu tür ülkelerde genellikle nüfus artış hızı yüksek, beklenen yaşam süresi kısa, kentli nüfus yüzdesi ve okuryazar yüzdesi düşüktür.
- Ekonomik sektörler ile ülkelerin gelişmişlik seviyesi arasındaki ilişkinin göstergelerinden biri de ekonomik sektörlerin ülke ekonomisine olan katkısıdır. Genel olarak birincil ekonomik sektörlerden elde edilen ürünlerin ekonomik açıdan katma değerinin düşük ürünler olması, bu sektörün gayrisafı yurt içi hasılasındaki payının diğer sektörlerle göre daha düşük olmasına neden olmuştur.

KONU-3: TÜRKİYE EKONOMİSİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Türkiye'nin ilk ekonomi politikaları, İzmir İktisat Kongresi'yle şekillenmiştir. Kongreyle birlikte Türkiye liberal bir ekonomi modeli belirlemiştir. 1929 yılında yaşanan ve dünya genelinde etkisini hissettiren Dünya Ekonomik Bunalımı ve İkinci Dünya Savaşı, Türkiye'de ekonomik alanda devletçi politikaların uygulanmasına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye liberal ekonomi politikalarına yeniden geçiş yapmıştır. Türkiye ekonomisi 1980'li yıllardan itibaren ihracat odaklı yeni bir ekonomi modeline geçmiştir. Türkiye ekonomisinde yaşanan değişimler yıllar itibarıyla çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı yüzdesinde de etkisini göstermiştir.

Türkiye'de çalışan nüfusun yıllara göre ekonomik sektörlere dağılım yüzdeleri aşağıdaki grafiklerde verilmiştir.

